

VĚC: Oponentský posudek dizertační práce Mgr. Petra Kvíčaly Soudobé etnické procesy původních národů ruského severu, Praha: Univerzita Karlova 2014, 147 s.

Oponent: PhDr. Marek A. Havlíček, Ph.D.

Předložená práce představuje **výsledek dlouhodobého etnologického bádání** Mgr. Petra Kvíčaly v oblasti současných etnických a s nimi souvisejících politických procesů a legislativních změn na ruském severu a Sibiři.

Práce je **strukturována** v několika kapitolách do tří hlavních částí doplněných úvodem a závěrem. Po úvodu následují dvě kapitoly (tj. první část práce), v nichž autor poukazuje na legislativní souvislosti celého tématu a to jak v kontextu mezinárodního práva, tak i ruského federálního práva, přičemž právní normy samotného JNAO omezil jen na výčet v samostatné příloze. Další část (kapitola Teritorium JNAO a historický rozvoj KMNS) vytváří určitý etno-historický kontext KMNS. V této kapitole bych doporučil větší opatrnost při nahlížení problémů souvisejících s etnogenezí prizmatem „*post-sovětského evolucionismu*“, které se pak projevuje vyjádřeními jako například (o Chantech): „*vývojová fáze rodové organizace pro ně byla překonána*“ (s. 50) apod.

Čtenáři při četbě práce může do určité míry uniknout souvislost, jakou mají první a druhá kapitola v celé práci vzhledem k zvolenému tématu práce vlastně dokreslit. Bohužel právě na tyto vztahy autor v hlavní, čtvrté kapitole (Život a životní strategie KMNS v současnosti, s. 63-101), klade nedostatečný důraz.

V rámci bádání autor nashromáždil pozoruhodné množství překvapivých informací. Jeho práce vznikla na základě studia převážně ruskojazyčné literatury (v naší oblasti běžně nedostupné) a řadě vlastních zkušeností nabitých během několika pobytů přímo v terénu. K oběma „*pilířům*“ této práce se ovšem vztahují také první výtky.

Co se týká **literatury**, je pravda, že autor se v úvodní kapitole věnuje vyčíslení relativně rozsáhlého množství převážně ruské odborné literatury, kterou bohužel v textu příliš nevyužívá. Prakticky tak chybí jakékoliv zhodnocení dosavadního zpracování daného tématu a tím také zkušenosti či pohledy jiných odborníků. Autorovy případné citace a odkazy (zejména ty co se týkají aktuální situace) vycházejí výhradně ze zdrojů, které mají pro dané téma spíše hodnotu pramene: legislativní články, novinové články, internetové zdroje a výkladové slovníky.

Vzhledem k tomu, že práce vzniká v evropském odborném prostředí, pak to, co v ní chybí nejvíce, jsou právě odborné práce neruské, ať už ty, které se týkají pojetí etnicity a identity nebo ty, které se zabývají aspekty současného života národů ruského státu (Brumlej, Hirsch, Szporluk, Tierney, Slezkine atd.), problémů vztahů původních malých národů ruského severu,

ruské legislativy a komerčních aktivit ruských průmyslových (ropných) společností v oblasti JANA O (Summers, Watters, Wessendorf).

Autor v úvodu zmiňuje také některé z **českých autorů** (s. 7), ani s jejich díly však ve svém textu **nepracuje**. Vyhnul se tak, a to zřejmě záměrně, jakékoliv konfrontaci vlastních odborných stanovisek, které vytvořil zejména na základě vlastních zkušeností z terénních výzkumů.

Informace k těmto **výzkumům** realizovaných v letech 2005-2008 jsou také do určité míry poskytnuty v této úvodní části. Z tohoto popisu bohužel není však příliš jasná „*architektura jeho (kvalitativního) výzkumu*“. Jeho shrnutí je natolik zkrácené, že není zcela patrné ani jakých lokalit se týkaly, kdy přesně zmíněné „*opakované*“ výzkumy proběhly, popř. kolikrát, jak dlouho. Z kontextu práce je jasné, že proběhly „*v různých oblastech JANA O*“ (s. 8), přičemž své poznatky nejčastěji autor konfrontoval se situací v Magadanské oblasti (tam však zřejmě výzkum nedělal). Jistě by stálo za to dovědět se také více o využití **metodologii**, než jen to, že se jednalo o „*opakovaný terénní výzkum*“ (s. 8). Bylo by jistě pro čtenáře inspirativní vědět, jakým způsobem autor pracoval se svými informátory, jaké vztahy vytvářel a jak se mu dařilo získávat dostatečně hluboké informace, které mu umožnily dobrat se ke svým odborným závěrům. Například zda s nimi skutečně a jakým způsobem (s kolika, jak je vybíral atd.) probíral legislativní normy a jednotlivé články zákonů, jak to vyplývá z jeho tvrzení na straně 23: „*zástupci KMN se k tomu vyjadřují tím, že považují za nezbytné (...)*“.

Podobně je tomu s autorovým tvrzením, že kromě kvalitativních využil také **metody kvantitativní**. Opět tu vzniká otázka jaké metody má autor na mysli, jak a k čemu je využíval, proč je vybral. Při samotné četbě využití kvantitativní metodologie, snad kromě některých převzatých demografických údajů, to patrné není.

Zajímavé je, že i na **vlastní zkušenosti** z terénu se autor ve své práci odkazuje jen minimálně a pokud tak činí, pak spíše obecně, např. „*moji informátoři*“ (s. 54) nebo „*jedna moje informátorka například hovořila*“ (s. 64). Sám **přehled informátorů** je v práci uveřejněn bez jakýchkoliv podrobností jejich sociálního, etnického či politického kontextu a to pouze formou poděkování (s. 124).

Poněkud překvapující je například to, že autor **cituje** přímo **v originálních jazycích** (ruštině, angličtině), aniž by přidal jakýkoliv překlad. Práce je pak tedy prakticky nepoužitelná pro ty, kteří nesplňují podmínku znalosti češtiny, ruštiny a angličtiny. Je to skutečně škoda, jelikož by v této práci jistě mohli najít zajímavé podněty také badatelé, kteří se současnými etnickými problémy ruských menšin přímo nezabývají.

Pro odbornou autentičnost bych autorovi doporučil odpovídajícím způsobem označit informace, které pocházejí z jeho vlastních zkušeností od těch, které převzal z odborné popř. jiné literatury. Autor šetří citacemi, je to patrné například při líčení etnické minulosti Němců (s. 41 atd.), nebo v poznámce č. 146, kde chybí bibliografická citace.

Za vhodné bych považoval u citací, které jsou delší, než jeden odstavec, aby byly od ostatního textu odsazeny stylově a okraji. (s. 46-47) a také v členění literatury bych považoval vhodnější jednoznačně **oddělit literaturu ruskojazyčnou od literatury ostatní** (s. 114).

Stylisticky je práce psána dostatečně srozumitelně, ačkoliv se na několika místech objevují poněkud zvláštní výroky, jako například: „ (...) *některé domácí hospodářské činnosti mají velký význam pro zajištění blaha rodiny.*“ (s. 69). V práci jsou také patrné některé rusismy.

Při četbě práce jsem také měl pocit, jako by se některé odstavce ocitly na nesprávném místě, jako je tomu například v případě odstavce „*Jamaloněnecký autonomní okruh (...) Ruské federace*“ (na s. 51) popisující situaci ve 20. století, který se ocitl uprostřed textu zabývajícím se situací v století 18.

Jedním z autorových **klíčových poznatků**, na kterých práce stojí je, že je „*zřetelně viditelná adaptace na etnickém základě, jejímž cílem je využití legislativních norem k získání doplňkových privilegií stanovených legislativou*“ (s. 58), na což autor upozorňuje v několika příkladech na různých místech svojí práce.

Svojí tezí, že „*pokud příslušníci KMNS žijí v oblastech, kde průmyslový rozvoj neprobíhá, pak je jejich sociální situace horší*“ (s. 99), tvrzením, že: „*Navzdory někdy negativnímu mediálnímu obrazu (...) vztahy příslušníků KMNS a firem, které zde působí, jsou poměrně harmonické*“ (s. 104) apod. ve mně autor opakovaně vzbudil pochybnost, zda „*práce skutečně poskytuje netendenční pohled na problematiku KMNS*“ (s. 6) jak sám deklaruje v jejím úvodu.

Kromě právní analýzy a konstatování, jak dobré podmínky příslušníci KMNS mají k dodržování svého tradičního způsobu života, by bylo jistě zajímavé více rozvinout také faktickou část celého problému, tj. praxi KMNS v naplňování zákonem vymezených možností a to včetně schopností jednotlivců tyto možnosti využívat. Mám tu na mysli například to, jak dalece příslušníci KMNS zůstávají pasivnímu držiteli ruskými zákony předepsaných výhod (dotace, stipendia, zamražené ryby apod.) či jak dalece jsou iniciativní a při uplatňování deklarovaných práv dokážou bariéry ruského zákonodárství sami překonávat. Jinou otázkou může také být, zda takový způsob legislativního nastavení mezi příslušníky KMNS formuje nové elitní skupiny a zda v praxi nedochází k určitému „*zneužívání*“ členů formálních organizací k naplňování politických a ekonomických cílů jejich lídrů (bez ohledu na jejich skutečnou či deklarovanou příslušnost k dané skupině).

Při **celkovém hodnocení** přínosu této práce je třeba opět zdůraznit autorův specifický způsob psaní a zejména důraz, který takřka neustále klade na svá hlavní zjištění z terénních výzkumů. Faktem také je, že pro mnohé čtenáře může být autorův způsob jeho vyjadřování se k adaptaci příslušníků KMNS k legislativním možnostem, které jim současné Rusko poskytuje, místy až provokativní. Podle mého názoru, však celkový Kvíčalův postoj vnáší potřebný „*svěží vítr*“ do současného stavu poznání celé problematiky, kde často převažují

tendence k přehnanému „romantizování“ či k nedostatečně podložené kritice celého stávajícího systému, zejména pokud jej budeme posuzovat v evropském odborném kontextu. Je škoda, že autor se zcela vyhnul jakékoliv konfrontaci svých postojů s jinými odborníky. Také bych doporučil zamyslet se nad názvem celé práce a případně ji upřesnit do té míry, aby byl zdůrazněný právě ekonomicko-legislativní rámec popisovaných soudobých etnických procesů.

I přes všechny nedostatky, které jsou spíše nevýznamné či formální, splňuje toto dílo hlavní požadavky kladené na dizertační práci. Z toho důvodu také práci Petra Kvíčaly připouštím a doporučuji k obhajobě.

A handwritten signature in blue ink, consisting of stylized initials and a long horizontal stroke extending to the right.

V Praze dne 30. dubna 2014

PhDr. Marek A. Havlíček, Ph.D.